

Rebellerna från S:t Petri

FILMHANDLEDNING

Denna filmhandledning ingår i projektet "Levande historia"
och finns även publicerad i studiematerialet *Bilden av Förtelsen*.

Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102 52 Stockholm. Telefon 08-665 11 00.

REGI Søren Kragh-Jacobsen
PRODUKTION Metronome Productions
i samarbete med Norsk Film,
Svenska Filminstitutet,
Soumen Elokuvasäätö,
Kvikmyndasjódur Íslands
med stöd av Det Danske Filminstitut,
DR/FI-Fonden,
Nordisk Film- & TV Fond,
Danmark 1991
PRODUCENT Mads Egmont Christensen
MANUS Bjarne Reuter, Søren Kragh-Jacobsen
FOTO Dan Laustsen
SCENOGRAFI Lars Nielsen
KOSTYM Manon B. Rasmussen
KLIPPNING Leif Axel Kjeldsen
LJUD Morten Degenbol
ORIGINALMUSIK Jacob Groth

I ROLLERNA

LARS BALSTRUP Tomas Villum Jensen
GUNNAR BALSTRUP Morten Buch Jørgensen
OTTO HVIDMANN Nikolaj Lie Kaas
IRENE Xenia Lach-Nielsen
SØREN BRINCK Christian Grønvald
OLUF "LUFFE" JUHL Karl Bille
ANDERS MØLLER Søren Hytholm Jensen
ÅGE TERKILSEN Joachim Knop
PROSTEN JOHANNES BALSTRUP Bent Mejding
FRU INGEBORG BALSTRUP Helle Merete Sørensen
GERDA BALSTRUP Ida Nepper
JACOB "ROSEN" ROSENHEIM Philip Zandén

TEKNISKA UPPGIFTER

ORIGINALTITEL Drengene fra Sankt Petri
SPELTID 111 minuter
LÄNGD 3.041 meter (35 mm)
FORMAT Vidfilm (1:1,66)
LJUDSYSTEM Dolby Stereo
CENSUR Tillåten från 11 år
ÖVERSÄTTNING Niklas Hellgren
SVENSK PREMIÄR 11 oktober 1991

BIOGRAFDISTRIBUTION

Sandrew Film, Box 5612, 114 86 Stockholm
Telefon: 08-762 17 00, Telefax: 08-10 38 50

ANNIKA THOR

Rebellerna från S:t Petri

FILMHANDLEDNING

1942 bildar en grupp danska gymnasister i en stad på Jylland en hemlig motståndsgrupp mot den tyska ockupationsmakten. Efter en tid får gruppen en ny medlem, en ung arbetargrabb som vet var man kan få tag i vapen. Nu tar gruppen steget från propaganda till sabotage och väpnade aktioner.

Filmen *Rebellerna från S:t Petri* aktualiserar frågor om individens möjlighet att göra aktivt motstånd mot förtryck samt de lojalitets- och vänskapskonflikter som detta kan leda till.

Filmen har danskt tal och är textad på svenska. Rekommenderas från åk 7.

FILMENS HANDLING

Filmen inleds med en textskylt: "Danmark är ockuperat av tyskarna. Ett helt folk har böjt nacken för nazisterna. Danmarks regering uppmanar till förståelse och samarbete."

Danmark, sensommaren 1942. En grupp unga gymnasister i en större landsortsstad – prästsönerna Gunnar och Lars Balstrup och deras vänner Søren, Luffe, Anders och Åge – vägrar att acceptera sakernas tillstånd. På vinden i stadens domkyrka har de bildat en motståndsgrupp, vars mål är att motverka nazisternas ockupation av Danmark. Gruppen leds till en början av prosten Balstrups äldste son Gunnar. När den yngre brodern Lars klarat ett mandomsprov blir han emellertid en drivande kraft.

Pojkarna utsätter de tyska trupperna i staden för en serie mer eller mindre oskyldiga skämt. En dag publicerar stadens tidningar artiklar om "allvarliga pojkstreck" som riktas mot ockupationsmakten. Pojkarna jublar – deras motstånd har blivit synligt.

Den yngre brodern Lars kommer i kontakt med arbetarpojken Otto Hvidmann som lever tillsammans med sin mor och sina tre småsyster i stadens fattigare kvarter. Otto har tillgång till vapen vilket intresserar gruppen och Otto tas in som medlem.

Nästa uppdrag för gruppen är att sätta upp motståndsaffischer på en flygplats. Till de andras förvåning tänder Otto plötsligt eld på en barack. Efter attentatet tar Otto och Lars sin tillflykt till stadens bryggeri, där de i eufori använder fabriken ångvissla för att ge en "segersignal". Otto har i och med sitt agerande på flygplatsen förändrat gruppens aktiviteter från oskyldiga pojkstreck till att omfatta betydligt farligare sabotageverksamhet – vilket även sätter sammanhållningen mellan pojkarna på spel.

När gruppen återsamlas på domkyrkans vind föreslår Otto att de ska skaffa kulsprutepistoler. Søren är tveksam till gruppens allt våldsammare aktioner och opponerar sig mot förslaget. Han är inte nöjd med att ha Otto i gruppen. Otto får trots allt i uppdrag att stjäla vapnen på egen hand.

Gunnars flickvän Irene visar sig även vara intresserad av den yngre brodern Lars. Intresset är ömsesidigt. Gunnar är till en början ovetande om vad som pågår mellan hans bror och hans flickvän. Då saken uppenbaras för honom blir han mycket sårad men säger ingenting.

Gruppen beslutar sig för att stjäla vapen från en bangård. Søren är mycket tveksam och konsulterar först Gunnar som övertygar honom om att stölden inte kommer att innebära några problem. Gunnar är upprörd och sårad på grund av vad som pågår mellan Lars och Irene och agerar under kuppen i ilska och frustration. Gruppen blir upptäckt. Det uppstår panik och skottlossning. Under tumultet råkar de stöta på en ensam, försvarslös tysk soldat. Otto låser in tysken i ett skåp varefter de flyr. Søren är hysterisk och efter en sammandrabbning med Gunnar blir Søren utesluten ur gruppen.

Medan de andra samlas i kyrkan befinner sig Otto och Lars på ett tak någonstans i staden. Genom ett takfönster visar Otto hur hans mor roar sig i en tysk officersmäss. Otto riktar sitt gevär mot lokalen och genom kikarsiktet ser vi hur han ömsom siktar på sin mor, ömsom på en tysk officer som hon tycks ha ett förhållande med. Ett

skott går av men ingen blir träffad.

Dagen efter gör tyskarna ett besök på pojkarnas skola. Soldaten som pojkarna stötte på vid bangården ska identifiera gärningsmännen. Soldaten känner uppenbarligen igen pojkarna men han anger dem inte.

Familjen Balstrup är nära vän med den judiske organisten "Rosen". På grund av sitt judiska ursprung utvisas "Rosen" ur landet. I samma veva har Gunnar och hans far ett allvarligt samtal. Fadern misstänker att Gunnar har någonting med de olika attentaten att göra. Gunnar kan dock inget säga.

Pojkarna förbereder ett sprängattentat mot en tågtransport. Samma kväll som attentatet ska genomföras, spelar de en skolföreställning av *Hamlet*. I omklädningsrummet efter föreställningen är Søren mycket upprörd och han gråter när han ser de andra ge sig iväg. Attentatet misslyckas. Pojkarnas plan tycks ha avslöjats och platsen vimlar av tyska soldater. När de andra flyr lyckas Otto trots allt spränga en del av tåget med hjälp av en fotogenlampa. Alla utom Otto blir senare gripna.

Polismästaren informerar skolans elever om gripandet av pojkarna. Under hans tal börjar Irene i protest sjunga den danska nationalsången och de andra eleverna stämmer in. Pojkarna förs iväg i en fängstransport. Under färden hör de en ångvissla, "segersignalen" från Otto som befinner sig på en båt ute till havs. Ljudet av ångvisslan får pojkarna att brista ut i en kampsång. Vakterna i bilen gör inget för att hindra dem.

Filmen avslutas med en textskylt: "Fängslandet av en grupp pojkar i Ålborg 1942 blev startsignalen för den danska motståndsrörelsen."

BAKGRUND TILL HÄNDELSERNA I FILMEN

Den 9 april 1940 gick trupper från det nazistiska Tyskland in i Danmark. Den danska regeringen böjde sig "under protest" för den tyska ockupationsmakten och valde samförstånd framför konfrontation. I juli 1940 deklarerade regeringen:

Ved de store tyske Sejre, der har slaaet Verden med Forbavselse och Beundring, er en ny Tid oprundet i Europa, der vil medføre en Nyordning i politisk og økonomisk Henseende under Tysklands Førerskab. Det vil være Danmarks Opgave herunder at finde sin Plads i et

nødvændigt og gensidigt aktivt Samarbejde med
Stortyskland.

Även den danska befolkningen fann sig till en början i den tyska ockupationen utan att göra motstånd. En minoritet samarbetade aktivt med ockupationsmakten. Majoriteten av danskarna valde att hålla sin motvilja för sig själva eller inom hemmets fyra väggar.

En av de tidigaste motståndsgrupperna var Churchillklubben, en grupp gymnasister i Ålborg, som stått som förebild för pojkarna i *Rebellerna från S:t Petri*. De agerade under april och maj 1942 och utgjorde den första egentliga sabotagegruppen i Danmark. Den 8 maj satte polisen punkt för deras verksamhet. Efter en polisanmälan kunde två elever från Ålborg Katedralskola anhållas vilket senare ledde till att de övriga medlemmarna i gruppen arresterades. Efter att ha förhört medlemmarna ansåg man att gruppen kunde knytas till 25 sabotagehandlingar. Detta väckte stort uppseende bland allmänheten och orsakade en omfattande debatt för och emot sabotage.

Natten mellan den 24 och 25 september 1942 blev två av gruppens medlemmar gripna av polisen en andra gång då de "rymt" från fängelset. Det visade sig att tre av ungdomarna under två månader hade haft möjlighet att lämna sina celler om natten och vända tillbaka igen. Ett galler till ett fönster hade sågats sönder på ett sätt som gjorde att ungdomarna kunde ta ur fönstret och sätta i det efter behag. Incidenten ledde till att fängelsestraffet och bevakningen skärptes. Påhittigheten hos ungdomarna i Churchillklubben och deras frimodiga sätt att uppträda vid rättegången skapade ett stort intresse för ungdomarna och deras sabotageverksamhet vid en tidpunkt då förståelsen för protestaktionerna fortfarande var ganska liten hos allmänheten.

Först något år senare tog motstånds rörelsen i Danmark fart på allvar. Allt fler människor engagerade sig i illegala motståndsgrupper, i underjordisk nyhetsförmedling och sabotageverksamhet. Tyskarna svarade med att skärpa förtrycket, införa undantagstillstånd och själva överta regeringsmakten.

Politiska fångar, kommunister och andra motståndsmän fördes till koncentrationsläger i Tyskland – dock inte medlemmarna i Churchillklubben som blev kvar i danskt fängelse fram till krigsslutet 1945.

På hösten 1943 började jakten på Danmarks judar. De flesta lyckades med hjälp av danskar och svenskar ta sig över till Sverige

men omkring 500 danska judar fördes till tyska förintelsläger.

Motståndsrörelsen i Danmark växte sig allt starkare och bredare. Sabotagen mot tyska järnvägstransporter fortsatte. Den 31 oktober 1944 bombade det brittiska flygvapnet strategiska mål som Gestapos högkvarter i Århus. Strejker och demonstrationer ledde efter hand fram till öppna gatustrider i Köpenhamn. Till slut ansåg sig tyskarna tvungna att arrestera ett par tusen danska poliser, som skickades till koncentrationsläger, och upprätta en egen polismakt.

Natten till den 5 maj 1945 kapitulerade de tyska trupperna i Nederländerna, Nordtyskland och Danmark för de allierade. Drygt fem års ockupation var över och Köpenhamns gator fylldes av jublande folkmassor.

Rebellerna från S:t Petri bygger på verkliga händelser, men är inte någon detaljtrogen rekonstruktion av Churchillklubbens verksamhet i Ålborg. Regissören Søren Kragh-Jacobsen och författaren Bjarne Reuter, som tillsammans skrivit manus till filmen, har skapat filmens karaktärer och format berättelsen fritt, inspirerade av den historiska verkligheten. *Rebellerna från S:t Petri* är en nutida, fri tolkning av det förflutna.

- Vilken bild av nazismen ger *Rebellerna från S:t Petri*? Hur stämmer den med skildringar i till exempel läroböcker eller andra filmer?
- Är det viktigt att en "historisk" film som *Rebellerna från S:t Petri* skildrar verkliga händelser och personer? Gör det filmen mer trovärdig? Vad är skälet till att man använder historiska händelser som underlag för en fiktiv berättelse? Vilka är fördelarna med att göra så?

ATT GÖRA MOTSTÅND

För de sju pojkarna i *Rebellerna från S:t Petri* är det en självklarhet att göra motstånd och inte stillatigande finna sig i en främmande makts överväld. När Gunnars och Lars far, prosten Balstrup, söker upp sin äldste son på hans rum och ber honom lova att inte delta i motståndsaktiviteter, kan Gunnar inte gå honom till mötes. Han tar till sig faderns vädjan men är ändå fast besluten att göra det som han själv tycker är rätt.

Till en början är pojkarnas motståndsverksamhet mest en spännande lek. Mandomsprovet med kyrkans takkrona och

Hitlerdockan med de stora "granaterna" är ganska oskyldiga pojkstreck. Även om det sistnämnda inte uppfattas så av tyskarna hade det knappast lett till något strängare straff om pojkarna blivit ertappade.

Den avgörande vändpunkten är beslutet att beväpna sig och att ta med Otto som medlem, vilket skapar en konflikt inom gruppen. Ur åskådarens perspektiv står det dock klart att vapnen inte skyddar pojkarnas säkerhet, utan tvärtom leder dem in i större fara. Med Otto kommer ett nytt element in i gruppen; en vrede och en desperation som de andra inte känner. Det visas symboliskt redan i scenen där Otto ska genomgå mandomsprovet med takkronan. I Lars fall var det en ofarlig lek. Men när Otto befrias från linan som är fäst i takkronan visar det sig att en stor spik trängt djupt in i hans arm – ett förebud om att leken kan komma att bli blodigt allvar.

De vuxna i filmen förhåller sig på olika sätt till ockupationen men ingen av dem tar aktivt upp kampen mot den. Prosten Balstrup bekymrar sig över situationen men är inte beredd att handla. Organisten "Rosen" intresserar sig mer för att få kyrkans orgel reparerad än för sin egen säkerhet som jude. Ottos mor skaffar sig en smula lyxliv på den tyska officersmässen. Gymnasiets rektor samarbetar aktivt med ockupationsmakten. Danskläraren iscensätter *Hamlet* som danskt nationaldrama med udden riktad mot krig och övervåld men vågar inte protestera när en tysk militårkester lägger beslag på hans repetitionslokal. "Kronborg är ockuperat", som en av pojkarna vitsigt kommenterar. Först i slutet av filmen väljer danskläraren sida. Då polismästaren ska mana gymnasiungdomarna till lugn, men avbryts av Irene som tar upp nationalsången och får alla eleverna att sjunga med, faller läraren in i sången – medan rektorn försvinner ut i sällskap med polismästaren.

- Vad är det som driver pojkarna att ta upp motståndet mot ockupationen? Först i och med vapenstölden på bangården inser de flesta i gruppen att de utsätter sig för livsfara. Ändå fortsätter de, med undantag för Søren. Varför?
- Varför förhåller sig de vuxna så passiva till ockupationen?
- Vad sker egentligen i samtalet mellan Gunnar och hans far? Vad skulle de vilja säga till varandra, som aldrig blir sagt?

- Den unge tyske soldaten känner uppenbarligen igen flera av "rebellerna" vid uppställningen i skolan. Varför anger han dem inte?

EN GRUPP – SJU INDIVIDER

Dramatiken i *Rebellerna från S:t Petri* ligger inte bara i den yttre spänningen kring de olika aktioner som pojkarna gör, även om den är nog så gastkramande. I minst lika hög grad byggs den upp kring relationer och konflikter inom gruppen. Alla de sju pojkarna i gruppen är individer med egen karaktär och viljeinriktning och alla påverkar de gruppens sätt att fungera.

De tydligaste polerna i gruppens spänningsfält är Otto och Søren. Otto är en handlingsmänniska som inte reflekterar särskilt noga över vad han gör. Han säger inte mycket och när han talar är han blyg och har svårt att formulera sig. Otto har en stark personlig drivkraft för sitt handlande; ett raseri mot tyskarna som delvis har sin grund i hans mors förhållande till en tysk officer. Till sina tre småsyster har han en nära och kärleksfull relation.

Søren å andra sidan är en känslig och reflekterande pojke och den i gruppen som visar minst fysiskt mod. Han vänder sig från första stund mot tanken på att gruppen ska beväpna sig och får till en början visst stöd av Gunnar. Gentemot Otto har Søren en överlägsen och nästan föraktfull attityd som bland annat visar sig då han använder engelska ord och uttryck för att inte Otto ska förstå. Søren blir mer och mer isolerad i gruppen och lämnar den till slut efter en konflikt med Gunnar.

Att Gunnar byter sida i konflikten om vapnen har att göra med den andra dramatiska konflikten inom gruppen, den mellan Gunnar och Lars. Lars är attraherad av Gunnars flickvän Irene och förstär efter hand att hon också är intresserad av honom. Både Lars och Irene inser att de gör Gunnar illa men de kan inte avstå från sin förälskelse. När Gunnar upptäcker vad som sker, blir han oerhört sårad. Hans ansvarsfulla hållning till gruppens verksamhet ersätts av en nästan desperat beslutsamhet. Han leder den våghalsiga aktionen vid bangården och stöter bort Søren när denne protesterar.

- Beskriv Otto och Søren. Vilka sidor av dem får vi se i olika situationer? Varför är Søren så negativ till Otto från första stund? Vilken betydelse har deras olika sociala bakgrund? Varför har Lars

lättare än Søren att acceptera Otto? Har Otto andra motiv för att delta i motståndskampen än de övriga i gruppen?

- Efter teaterföreställningen i skolan sitter Søren i omklädningsrummet och gråter. På julfesten senare på kvällen är han berusad och provocerar Irene genom att aggressivt fråga om "hjälten" inte kommit tillbaka ännu. Försök förklara Sørens beteende. Vad känner han? Är det han som har angivit sina kamrater för tyskarna?
- Vilken betydelse har rivaliteten mellan Lars och Gunnar för händelseutvecklingen? Borde Lars och Irene ha avstått från sin kärlek för att inte skada Gunnar? Vad ser Irene hos Lars som hon saknar hos Gunnar? Kommer Gunnar att kunna förlåta Lars?
- Vilka mänskliga egenskaper representerar den judiska organisten "Rosen"? Vad betyder han för Lars?
- Beskriv de tre återstående medlemmarna i gruppen: Luffe, Anders och Åge. Hur påverkar de skeendet?

MER ATT LÄSA

Situationen i Danmark under andra världskriget beskrivs överskådligt i band 14 av uppslagsverket *Politikens Danmarkshistorie*, med undertiteln: "Besættelse og atomtid 1939–1978" (Politikens Forlag, Köpenhamn 1978).

Danmarks väg från anpassning till organiserat motstånd presenteras på ett lättillgängligt vis i boken *Den nionde april* av Karl Anders Adrup (Bokorama/Förlags AB Wiken, Höganäs 1981). Boken ingår i en serie populärvetenskapligt hållna bilderböcker om andra världskriget.

Efterkrigstidens skiftande analyser av den tyska ockupationen analyseras av Claus Bryld och Anette Warring i *Besættelsetiden som kollektiv erindring* (Roskilde Universitetsforlag, Roskilde 1998).

Den danska regeringens deklaration från juli 1949 om samarbete med Stortyskland härrör från Alf Henriksens krönika *Dansk historia, del II* (Bonniers, Stockholm 1989) sidan 731.

Churchillklubbens verksamhet omnämns i en kort artikel i uppslagsverket *Besættelsen 1940–45 – Politik, modstand, befrielse*

(Politikens Forlag, Köpenhamn 1979). Uppslagsverket beskriver kortfattat och sakligt skilda företeelser som rör ockupationen av Danmark.

Knud Pedersen var medlem i Churchillklubben och har själv berättat om sina minnen av klubbens verksamhet i ett flertal böcker. Bland annat har han skrivit en serie om tre böcker kallade *Churchillklubben* (Branner, Köpenhamn 1945), *Breve fra fængslet* (Stig Vendelkær, Köpenhamn 1964) och *Sidste krigsår* (Branner og Korch, Köpenhamn 1966). Dessa har utgivits i samlingsvolymen *Churchillklubben* (Samleren, Köpenhamn 1977).

Knud Pedersen har även publicerat *Sagen om Churchillklubben fortalt gennem kilder* (Zac, Köpenhamn 1979); *Den livsfarlige krig – Om nogle drenge under besættelsen 1940–45* (Nytt Nordisk Forlag, Köpenhamn 1989); samt *Unoder – Fra Churchillklubben til Kunstbiblioteket* (Borgens Forlag, Köpenhamn 1995).

Också andra medlemmar har berättat om klubbens verksamhet, till exempel i boken *Churchillklubben som Eigil Foxberg oplevede den* av Peter Laursen (Hellas, Gjerlev J. 1987). Peter Laursen är även författare till skildringen *Churchillklubben går i aktion* (Hellas, Gjerlev J. 1991).

